

TA'LIM JARAYONINING PSIXOLOGIK ASOSLARI.

Termiz davlat pedagogika instituti Tarix fakulteti Geografiya va iqtisodiy bilim asoslari
yo'nalishi 1-bosqich talabalari

G'anisherova Rayhona,

Boysunova Gulsanam

Annotatsiya: Ta'lim haqida gapirilganda o'qituvchining ta'lim jarayonidagi maxsus funksiyalariga e'tibor qaratiladi. O'qish ham o'quv faoliyatiga taalluqli bolib, lekin ko'proq bu tushuncha ishlatilganda o'quv faoliyatida o'quvchiga tegishli faoliyat nazarda tutiladi.

Kalit so'zlar: O'quv faoliyati, ta'lim, o'qish, o'rganish, o'quv motivlari, dars, aqliy taraqqiyot, psixologik xususiyatlari

O'qish — bunda bilim, ko'nikma va malakalarni egallash uchun qobiliyatlarni rivojlantirishga qaratilgan o'quvchi tomonidan amalga oshiriladigan o'quv harakatlari nazarda tutiladi. Yuqorida ko'rib o'tilgan uch tushuncha ham o'quv faoliyati mazmuniga taalluqlidir. O'qishning natijasi haqida gapirilganda o'rganish tushunchasidan foydalaniladi. O'rganish insonning o'quv faoliyati natijasida yangi psixologik sifat va xususiyatlarni o'zlashtirganligini bildiradi. Etimologik jihatdan bu tushuncha «o'rganmoq» tushunchasidan kelib chiqqan bolib, individning ta'lim va o'qish natijasida o'rganishi mumkin bolgan barcha narsalarni o'z ichiga oladi. Ta'limning bosh vazifasi-o'quvchilarga fan asoslarini faol, ongli, mustahkam, va tizimli ravishda egallashning ta'minlanishidir. O'zlashtirish-o'quvchining uyushgan bilish faoliyatidir. Ijodiy o'zlashtirish sifatida o'qish, bilim egallash uch omilga-nimani o'qitishga bog'liqdir. O'zlashtirishning psixologik komponentlari: o'qishga ijobiy munosabatda bo'lish, material bilan bevosita hissiy tanishish, olingan materialni faol ravishda qayta ishlash jarayoni bo'lgan tafakkur, qabul qilingan va ishlab chiqilgan materialni esda olib qolish. O'qitishning turli bosqichlarida analitik-sintetik faoliyat. Ta'lim o'qituvchi va o'quvchining birgalikdagi o'quv faoliyatidan iborat bolib, bilim, ko'nikma va malakalarni uzatish jarayonidir, hayotiy tajribani o'qituvchidan o'quvchiga uzatishdir. Insonning hayotiy tajribalarni bilimlar, ko'nikmalar va malakalar tariqasida o'zlashtirishiga aloqador bolgan bir necha tushunchalar mavjud. Bu o'quv faoliyati, ta'lim, o'qish va o'rganishdir. Bunday faoliyat kishiga shu jumladan bolaga ham atrof-muhitga moslashish, o'zining asosiy ehtiyojlari, shuningdek, aqliy o'sish va shaxsiy rivojlanish ehtiyojlarini qondirish imkonini beradi.

O'quv faoliyatini o'qituvchi va o'quvchining o'zaro ta'siriga asoslangan o'quv-bilish jarayoni sifatida turli tomondan tavsiflaganda, biz to'rt tushunchadan ham foydalanamiz, O'qituvchi va o'quvchi ta'sirining qaysi jihati nazarda tutilayotganligiga bogliq ravishda biriga urg'u beramiz. Dastlab o'rganish haqidagi masalasiga to'xtalamiz.

Rivojlanish bilan bog'liq barcha narsani o'rganish deb aytish mumkin emasligini ta'kidlash joiz. Masalan, unga organizmning biologik jihatdan yetilish jarayonlarini kiritish mumkin emas. Chunki organizmning biologik jihatdan yetilishi ta'lim va o'rganishga bogliq emas. Lekin o'rganish deb ataladigan barcha jarayonlar yetilishga umuman bogliq emas deb bolmaydi.

Asosiy qisim O'quv faoliyati inson yangi bilim, ko'nikma va malakalar egallaydigan, yoki mavjudlarini o'zgartiradigan, o'z qobiliyatlarini rivojlantiradigan, takomillashtiradigan jarayondir. O'quv faoliyati inson yangi bilim, ko'nikma va malakalar egallaydigan, yoki mavjudlarini o'zgartiradigan, o'z qobiliyatlarini rivojlantiradigan,

takomillashtiradigan jarayondir. O'rganish va ta'lim orasidagi ikki muhim qo'shimcha farqlarni ta'kidlab o'tamiz. Ta'lim o'rganishdan farqli ravishda rejali va ongli boshqariladigan tashkiliy jarayondir. O'rganish esa stixiyali ravishda ro'y beradi. o'qish o'quv faoliyatining tarkibiy qismi, o'quvchilarning faoliyati bilan bog'liq ravishdagi tashkiliy jarayon sifatida namoyon bo'ladi. Birinchi holda o'qish ta'limning Bir tomoni hisoblanadi, ikkinchi holda ijtimoiylashuvning natijasidir. O'rganish har qanday faoliyatning natijasi bo'lishi mumkin, ta'lim va o'qish tushunchalari esa maxsus o'quv faoliyati bilan bog'liqdir. Agar faoliyatning asosiy motivi sifatida bilishga qiziqish yoki individning psixologik taraqqiyoti nazarda tutilsa, o'quv faoliyati haqida gapiriladi. Agar motiv individning u yoki bu ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan bo'lsa, «o'rganish» tushunchasidan foydalaniladi. Bunday yo'l-yo'lakay o'rganishga misol sifatida ma'lumotlarni ixtiyorsiz ravishda eslab qolish, o'quv maqsadlarini ko'zda tutmagan harakatlarni misol keltirishimiz mumkin. Ta'lim va o'qish — har doim ongli jarayonlardir, o'rganish esa ongsiz darajada ham ro'y berishi mumkin. Ta'lim, o'qish va o'rganish orasidagi yana bir farq ma'lumotlarni o'zlashtirishga tayyorlik turli yosh davrlarida turlicha namoyon bo'ladi. O'rganishning elementar turlari — imprinting, shartli reflektor va operant turlariga - bola tug'ilishi bilanoq amalda tayyor boladi.

O'qish bilim, malaka va ko'nikmalarni o'zlashtirish uchun ongli, maqsadga yo'naltirilgan qobiliyat sifatida bolada 4—5 yoshligida namoyon boladi, mustaqil o'qishga tayyorlik maktabning birinchi sinflarida, ya'ni 6-7 yosh atrofida vujudga keladi. O'rganish jarayoni faoliyat sifatida quyidagi o'quv-intellektual mexanizmlar hisobiga amalga oshadi. O'rganishning muvaffaqiyati turli xil omillarga bogliq, ular ichida quyidagi psixologik omillar muhim: o'quv faoliyati motivatsiyasi, bilish jarayonlari – idrok, diqqat, xayol, xotira, tafakkur va nutqning ixtiyoriyligi, o'quvchilarda irodaviy va boshqa shaxs xislatlari: mas'uliyat, tirishqoqlik, maqsadga intiluvchanlik, intizomlilik, onglilik, tartiblilik va boshqalarning mavjudligi. o'quv faoliyati samaradorligining psixologik omillariga hamkorlik faoliyatidagi insonlar — o'qituvchilar va sinfdoshlari bilan o'zaro ta'sir qila olish ko'nikmasi, intellektual rivojlanganlik va boshqalar kiradi. Bilimlarni o'zlashtirish jarayonida o'rganishga bolgan tayyorlik (ustanovka) muhim hisoblanadi, bunda o'quv vazifalarining o'qituvchi tomonidan qo'yilishi, o'quvchi tomonidan qabul qilinishi muhim bolib, bunda o'qituvchi o'rgatadi, o'quvchi o'rganadi.

Xulosa o'rnida shini aytishimiz mumkinki, ta'limning zamonaviy texnik vositalar yordamida bajarilishi. Yuqorida keltirilgan ta'lim va o'qishga qo'yilgan talablarni o'quv faoliyatining o'zaro bog'liq ikki jihati bo'yicha alohida ko'rib chiqamiz. Ta'lim jarayonini tashkil etish ideal va amaliy faoliyatning u yoki bu turini muvaffaqiyatli tashkil etish uchun zarur bo'lgan tashqi olamning muhim ahamiyatli xossalari xususidagi axborotning o'zlashtirilishi Ta'lim o'qituvchi va o'quvchi hamkorligidagi o'quv faoliyati, o'qituvchining bilim, ko'nikma va malakalarini o'quvchilarga o'rgatish jarayonidir. Ta'lim jarayoni bevosita muayyan axborotni, harakatlarni, xulq-atvorning shakllarini o'zlashtirishga qaratilgandir. o'qish va o'rgatish tushunchalari o'quv faoliyati bilan bog'liq bo'lib, ular bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirishga, o'rgatishga xizmat qila.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ashurova, S., & Numonova, A. (2023). THE ROLE OF PSYCHOLOGY IN FORMING TEACHERS' PEDAGOGICAL ABILITY. Academia Repository, 2(11), 46-53.

2. Ashurova Sh. F. (2023) SOG`LOM PSIXOLOGIK TURMUSH TARZI TO`G`RISIDAGI TASVURLARNING SHAKLLANISHI "Zamonaviy ta`limda pedagogika va psixologiya fanlari <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/8314/5746>

3. Ashurova Sh.F. (2022) A HEALTHY LIFESTYLE IN UZBEK FAMILIES FROM THE POINT OF VIEW OF ISLAM RELIGION Emergent: JOURNAL OF EDUCATIONAL DISCOVERIES AND LIFELONG LEARNING (EJEDL) <https://ejedl.acemiadscience.org/index.php/ejedl/article/view/369> (52-56 p)

4. Ашурова, Ш. (2023). Оилада эр-хотин муносабатларини мувофиқлаштиришнинг ўзбек психологлари томонидан таҳлил қилиниши. *Современные тенденции психологической службы в системе образования: теория и практика*, 1(1), 67-71.21.

5. Karimova M.N. Ashurova.Sh.F, (2023) Professional ta`limda tahsil olayotgan qizlarni oilaviy hayotga tayyorlash va ularda sog`lom turmush tarzini shakllantirishning psixologik asoslari. Educational Research in Universal Sciences. OAK. 369-373-b

6. Ashurova.Sh.F Karimova M.N. (2023) Oilada o`smirlarning sog`lom turmush tarzi va oilaviy hayot haqidagi tasavvurlari shakllanishining pedagogik-psixologik omillari. Educational Research in Universal Sciences. OAK. Impact factor 363-368-b

7. Imonova, M. B. (2023). Oila tinchligi-jamiyat faravonligi asosi. Finland academic research science publisher, 1148-1151.

8. Имонова, М., & Тожиева, Д. (2023). Роль сиблинговых отношений в когнитивном развитии детей. *Традиции и инновации в исследовании и преподавании языков*, 1(1), 447-453.

9. Иманова, М. Б. (2021). Шахс характери акцентуацияси ва деструктив хулқ-атвор. *Academic research in educational sciences*, 2(11), 1399-1403.

10. Имонова, М. Б. (2023). Важность сестровых отношений в личном развитии. *formation of psychology and pedagogy as interdisciplinary sciences*, 2(22), 120-123.

11. Imonova, M. B. (2023). Causes of Suicide Tendency in Adolescents. *Journal of Discoveries in Applied and Natural Science*, 1(1), 62-67.

12. Имонова, М. Б. (2023). Роль отношения сиблинга в пробуждении мотивов обучения детей. *Евразийский журнал*

13. Ньматуллаева, С. (2020). Психология детей в возрасте 5-7 лет. *Студенческий вестник*, (5-1), 62-63.

14. Ne`Matullayeva, S. (2022). МАКТАБГАЧА ТА`ЛИМ ТАШКИЛОТЛАРИДА О`ЙИН ТЕРАПИЯСИНИ ҚО`ЛЛАШГА ОИД ҚАРАШЛАР. *Science and innovation*, 1(B4), 444-449.

15. Nematullaeva, S. (2023). DEVELOPING COMMUNICATION SKILLS IN PRESCHOOL CHILDREN THROUGH GAME THERAPY. *Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence*, 2(4), 86-88.

16. Ne`matullayeva, S. (2022). Maktabgacha ta`lim tashkilotlarida oyin terapiyasini qo`llashda innovatsion usullar. *O`zbekiston milliy universiteti xabarлари*, 1(6).

17. Nematullaeva, S. (2023, April). The role of play therapy in a child's life. In *Academic International Conference on Multi-Disciplinary Studies and Education (Vol. 1, No. 1, pp. 9-10)*.

18. Ньматуллаева, С. Х. (2023). Влияние Игровой Терапии В Формировании Личности Детей. *Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture*, 4(2), 31-33.

19. Kizi, N. S. K. (2022). Use of Game Therapy in Preschool Educational Organizations.

20. Нематуллаева, С. (2023). Maktabgacha yoshdagi bolalarning shaxs sifatida kamolotida o'yin terapiyasining ahamiyati . Современные тенденции психологической службы в системе образования: теория и практика, 1(1), 43–46. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/psychological-service-education/article/view/23475>

21. Nishonova.Z.T, Komilova N.G. “Rivojlanish psixologiyasi.Pedagogik psixologiya” T-2018-yil

22. Do'smuhamedova. Sh. A. Tillashayxva. X.A. “Yosh davrlari va pedagogic psixologiya” T-2020-y

23.Davletshin M.G.,Do`stmuhamedova SH.A.,Mavlonov M. M,To`ychieva S.M.,

24.Yosh va pedagogik psixologiya». T. TDPU,2004 -yil

25.Safayev N.S., Mirashirova N. A., Odilova N.G. “Umumiy psixologiya

Nilufar BOYNAZAROVA. (2023). NATURE AND HUMAN HARMONY IN PERSONAL MORAL DEVELOPMENT. World Bulletin of Social Sciences, 27, 6-9. Retrieved from <https://scholarexpress.net/index.php/wbss/article/view/3219>

Nilufar Boynazarova. (2023). ISSUES OF ENVIRONMENTAL PROTECTION AND FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE OF PRIMARY CLASS STUDENTS. World Bulletin of Social Sciences, 27, 10-12. Retrieved from <https://scholarexpress.net/index.php/wbss/article/view/3220>

Nilufar Boynazarova. (2023). FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE IN PRIMARY CLASS STUDENTS. Open Access Repository, 9(10), 99–102. Retrieved from <https://oarepo.org/index.php/oa/article/view/3553>

Nilufar Boynazarova. (2023). FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE IN PRIMARY CLASS STUDENTS. Open Access Repository, 9(10), 99–102. Retrieved from <https://oarepo.org/index.php/oa/article/view/3553>

Usmonova Saboxat Erkinovna. (2023). METHODOLOGY OF SPIRITUAL, ETHICAL AND ECOLOGICAL EDUCATION OF PRIMARY CLASS STUDENTS. Intent Research Scientific Journal, 2(9), 170–176. Retrieved from <https://intentresearch.org/index.php/irsj/article/view/216>

Usmonova , S. (2023). BOSHLANGICH SINIF OQUVCHILARINI MA'NAVIY AXLOQIY EKOLOGIK TARBIYALASH METODI. Interpretation and Researches, 1(1). извлечено от <https://interpretationandresearches.uz/index.php/iar/article/view/870>

Usmonova Saboxat Erkinovna. (2023). METHODOLOGY OF SPIRITUAL, ETHICAL AND ECOLOGICAL EDUCATION OF PRIMARY CLASS STUDENTS. Intent Research Scientific Journal, 2(9), 170–176. Retrieved from <https://intentresearch.org/index.php/irsj/article/view/216>